

PETŐFI-MUZEUM.

V. ÉVFOLYAM. 4. SZÁM.

1892. JULIUS.

„Az utósó alamizsna.“

A ki figyelemmel olvasta Petőfi „Az utósó alamizsna“ című románczát, s esetleg ismeri Holtei Károly „Babérfa és Koldusbot“ cz. darabját, könnyen megtalálhatja a kettő közti hasonlatot. Erről akarunk szólni e sorokban. Holtei (Karl von, 1797. jan. 24-én szül.), ki legkivált énekes vígjátékaival lett híres, említett darabját 1830—34 közt írta, melynek főszerepét, Henriket, Berlinben maga is nagy tetszés közt játszotta (entschiedenen Beifall gewann, írja Gödeke, III. 647. l.¹ Mint költő, egy pár emilyen komolyabb darabjával is, akkóriban a közönség kedvence volt. Ezek, mond Gödeke, meglehetősen durva szinpadi technikán alapúlnak s előszeretettel használnak melodramatikus elemeket, hogy a borzalmasság vagy siránkozás által a hallgatók érzelmeit felizgassák és lekössék.²

E vonások mutatkoznak említett darabjában is, mely nyomtatásban csak 1840-ben jelent meg a következő cz. a.: *Lorbeerbaum und Bettelstab, oder: Drei Winter eines deutschen Dichters. Schsp. in 3 Acten. Mit einem Nachspiel: Bettelstab und Lorbeerbaum, Schleusingen. 1840. 8°*; de a mint láttuk, már jóval előbb adatott. Kéziratból készült a magyar fordítás is; mert még kinyomatása előtt elkerült a mi szinpadjainkra Szigligeti Eduárd feltűnően gyenge fordításában:³ *Babérfa és koldusbot vagy Egy költőnek három tele*“ cz. a. (Szinjáték 3 felvonásban. Utójátékkal 1 felvonásban.) A nemzeti színházban Pesten úgy találtam, hogy 1839 jun. 9-én adták először⁴ s utóbb is párszor a főszerepben rendszeren Lendvayval. Valószínű, hogy a Szigligeti fordítása épen 1839-ből való.

A darab tartalma röviden a következő: Henrik, a költő, felol-

¹ Grundriss zur Gesch. der deutsch. Dichtung.

² U. ott. 648. l.

³ Megjegyzi ezt róla a *Regelő* is, midőn 1842 jan. 27-én adták: „A fordítás igen rossz, tele nyelvtani hibákkal.“ 1842. 69. l. (Tárczája.)

⁴ Athen. I. 831. l. Adták még 1840 máj. 20. (U. ott. 1840. I. 671. l.)

vassa egy színdarabját Báró Amselnél, kinek leánya, Ágnes, úgy lát-szik, mélyebben is érdeklődik a költő iránt, a költő meg szerelemre gyúl iránta, jöllehet neje és fia van; azonban felesége iránt már elhűlt, kit főként hiúságból vett-el, mert egyszer egy románczát hallotta tőle énekelve. Ágnes a felolvasás után eltávozó költőnek egy babérfát küld s egyszersmind a vendégek közül is fölvidítésára meonek Grund titkos tanácsos fia, Eduárd, a költő barátja, Freundlich, a költő egy titkos ellene, Fedor, egy világi etc., kikkel az éjet vígadva töltik s a költő egy bordalát éneklük. Ez az első tél.

A második felvonás (2-dik tél) a költő küzdelmeit rajzolja a ki-adónál, ki művét nem fogadja el, mert a színpadon megbukott, Freundlich pedig lerántó bírálatot készül kiadni ellene. Ámde nyomorban levén nejével és gyermekével, pénzre van szüksége s ekkor Eduárd, ki közben Ágnes jegyese lesz, apjánál állást eszközöl ki számára s a tanácsos rendeletére lemondván a költésről, utolsó versét, mint búcsút, Ágnes eljegyzésére írja, melyet azonban Fedor széttép, mert szerelmi vallomást tartalmaz.

A harmadik felvonás (a 3-ik tél) szerint Henrik neje meghal, fiát, Vilmost, Eduárd és neje örökbe fogadják. Ekközben megjelenik Freundlich sértő bírálata s a költő kezébe kerül, a ki azt hiszi, hogy e titkos bírálatot Eduárd iratta s ezt Ágnesnek elmondván, szerelmet vall neki. Ekkor belép Eduárd, a két ifjú összetűz, de viszont jó Grund is és örökre kiutasítja őt házából, mire Henrik botot ragad (mely, úgy sejtethő, hogy a babérfából készült) s eltávozik.

Az utójáték 20 évvel utóbb történik. Eduárd ekkor mint elnök falún tartózkodik nejével s az ekkor már 21 éves Vilmostal, kit saját fiaként nevelt fel és Henriette leányával. Ide megjön Fedor, ki Vilmosnak fölfedi, hogy ő nem Eduárd fia s egyszersmind megjelen ott Henrik is, ki e 20 éven át mint koldus e helyen tengődött, mely idő alatt művei hírhez jutnak. Fedor rábeszéli Eduárdot, hogy Henriettet adja Vilmoshoz nőül s míg ez apja egykori bordalát éneklük, kilép Henrik, folytatja a dalt, majd összeroskad és fia karjai s barátai közt hal meg.

Petőfi költeménye s Holtei színműve közt mindenesetre több tartalmi rokonvonás található. Így mindjárt „Az utósó alamizsna“ kezdetén rokonvonás a koldusból, melyet Henrik s a Petőfi költője egyaránt kezökbe véve, bujdosni indúlnak; rokon továbbá az, hogy a költő >elhagyja minden hűtlenül<, csak a koldusból s a sorsharag marad hú hozzá, azzal a különbséggel, hogy Holteinél Grund dobja oda neki a botot e szókkal: >Im lábaihoz vetem e botot, menjen vele koldulni, a hová tetszik.< (III. f. 10. j.) s ugyanott Henrik így panaszodik: >... csak a dalnok áll egyedül!< (A helyzet rajza ez Holteinél: *Henrik* egyedül, botja után nyúl, összerogyik a nélkül, hogy érintené, rövid ájulás után lassan felemelkedik, a bottal kezében sat.)

Némi rokonság lelhető abban is, hogy a költő megéheznek (t. i. a szükség kényszeríti), emberek közé megy s dalolni kezd, de nem értik meg énekét. Henriket sem érti meg kora; darabját felolvassa,

ízetlen megjegyzésekkel fogadják; eléadatja, megbukik; ki akarja nyomatni, nem kap rá kiadót, hiában hozza fel a szükségét, mely kényszeríti rá. Petőfi itt egyébként romantikusabb és szónokibb ellentéteket használ s a hatás is más, kellemesebb, ha nem is realisabb. Nála a költő dala elszenderíti a mennydörgést, földéri a viharos eget, de az ember mégsem érti meg, mire a lant fájalmában kettéreped.

Körül-belől ilyenformán hasonlít a Petőfi költeményének első része (1—9. versszak, melyből 1—3. versszak a bevezetés s a 4—9. „a lant története“) és a Holtei darabjának 1—3. felvonása.

Petőfi költeményének 2-dik része a *költő történetével* foglalkozik, a ki »Soká nyögé — nem tudni, hol? — Az inségterhes életet« és »Egy ujjab nemzedék előtt Évek multán megjelenék«, mint megtört agg, a ki koporsójára kéreget.

Holteinél a költő 20 évig koldúl, de nem annyira a világ kényszeríti rá mint Petőfi lantosát, hanem inkább ő dobja el magától a világot, mely megérteni nem bírja és nem akarja s elvetvén lantját, (mi különben Petőfinél a lant megrepedésével egyértelmű) látszólag öngyilkos lesz s aztán ismeretlenül bolyong az emberek közt, miközben így szól: »Egy szegény dalnok volt hajdanában, titkon a legszebb nőt imádtá ő, — a nő virágot kívánt hajába s a dalnok azt hívé, szereti a nő; pedig csak virágot kívánt szép hajába, s játszva gondot úzni. — Én a bolondos Henrich vagyok, s alamizsnát kérek, adjatok egy krajczárt.« (Utójáték, 4. jel.)

Petőfinél e hely pendantja: »Egy-két garast, egy-két garast! Halk hangja így esedeze; S mint szélringatta száraz ág, Remegve nyúlt ki két keze.« (2-dik r. 3. vsz.)

Az új nemzedék, mely előtt a Holtei s a Petőfi költője egyaránt megjelen, már méltányolni tudja őket. Henrik költeményei összegyűjtve kinyomatnak két kötetben s *Vilmos* szerint híres költő, nem hasonlítható senki hozzá; *Henricette* meg azt mondja róla, hogy örökké köztök él, munkáival kezeik közt s idealjaival szívökben. Azonban ez az egyetemes elismerés, mely tehát nem csak e családé (t. i. van erre is célzás a darab végén), későn jön, a költő egy dalával ajkain meghal.

Petőfi költőjének is így szól az új nemzedék:

,Megállj, jövel
Örök dicsőség gyermeke!
A bőség szarva földjön el.

Neved ragyog, miként az ég
Csillagsugáros éjfélen;
Mely egykor árván hangozék,
Bámulja lantod a jelen.

Jövel tehát! jövel, cserélj
Bársonyt e koldusrongy helyett;
Borostyán koronázza föld,
Dús asztalnál legyen helyed!

De a költő nem fogadja el őket; sem az anyagi jóllét, sem a borostyánkoszorú nem kell már, csak alamizsna, mert koporsóját csináltatja.

Ezek az egyező vonások a fő gondolatmenetben. Természetesen a részletekben nagy az eltérés; sőt Holteinél lényegileg csak mellékes az, a mi Petőfinél a fő. A Petőfi költője semmi bonyodalomba nem vetődik. Tragicuma csak az, hogy kora nem érti meg, koldús lesz; az utókor dicsőséggel és pénzzel akarja elhalmozni, de későn, a költő már a halálé.

Holtei ellenben a meg nem értetésen kívül egy hiúságból kötött szerencsétlen házasság s az Ágnes iránt ébredő szerelmi szenvedély összeütközéseiben mutatja be a költőt s bukásának ez a főbbik indoka. E mellett Holtei erőnek erejével hajhászsa a melodramatikus elemeket, a larmoyant hatásokat. Henriknek nála szükségben szenvedő családja, neje és fia van; darabját ellenséges kritikusok bírálják és húzzák le; a kiadónál siralmas jelenet foly le, a hol őt elutasítják, míg gazdag barátja, Eduárd tudományos művét a kiadó nagy örömmel veszi meg. Hasonló hatásra törekszik továbbá Holtei a darab további folyamában is, midőn Henriket a bürokratikus munka terheiben mutatja be; midőn utolsó költeményét írja Ágneshez; midőn neje meghal s gyermekét örökbe fogadják; midőn Agnest szenvedélyétől elragadva megöleli; midőn kiutasítatva koldúsbótot ragad. Végre ilyen hatásra törekszik az egész utójáték. E siralmasság jellemzi az egész, különben nehézszerű, indokolatlan cselekményű, gyöngé darabot, mely a hyper-sentimentalismus nagyon is túlzó terméke.

A Petőfi költeménye is szenved a hyperromanticus sentimentalismus hibájában, de mily világos, egyszerű, természetes benne a menet, a compositio; mily világos, tiszta a nyelvezet s a főképen szónoki hatás mily művészi fokozással halad az akkor csak 20 éves költőnél a befejezés felé. Ezek a körülmények tették e költeményt a kor kedvelt szavalati darabjává.

E mellett tisztán személyes vonatkozásokat is mutat. Az 1843-dik év egyike a költő legváltozatosabb s legszomorúbb éveinek; talán épen a legszomorúbb, sorscsapásokban leggazdagabb éve. Ha csak röviden érintjük is az eseményeket: új évtől márczius végéig színész Kecskeméten, ápr. 10-ig Pesten időz, onnan Pápára megy Orlayhoz s máj. 8-dika tájáig az ő és a tanulók vendége; onnan Pozsonyba megy az országgyűlés idejére, hogy Fekete Gábor társulatába lépjen, de ez nem fogadja be s június 30-ig rendkívüli nyomorban tengődik, Záborszky Alajosnak másolgatva az országgyűlési tudósításokat. Ettől fogva tűrhető viszonyok közt él Pesten, fordítgatván szept. közepéig Bernard Károly „*Koros hölgy*“-ét és James „*Robin Hood*“-ját s ez időzése alatt írja pozsonyi nyomora vagy talán egész élete emlékeinek hatása alatt „*Az utósó alamizsná*“-t, mely ugyanakkor a Frankenburg-féle „*Életképek*“-ben (1843. II. 270. l. szept. havi füzet) meg is jelent. Míg e költeményét írta, Holtei darabja emlékezetében ringott, melyet nem egyszer látott a színpadon s talán maga is játszott benne valamely kisebb szerepet.

De ettől eltökintve, az a felfogás, hogy a költőt kora nem érti meg, a ki erkölcsi szenvedések és anyagi nyomor martaléka, míg a késő utókor elismeréssel és koszorúval járul sírjához, a romantikus költészetnek különben is kedvelt témája volt.

Nálunk legelőször Csokonay foglalkozott a költészetben ezzel az ideával s „*Tempesfői*“ cz. befejezetlen darabjában a magyar költő és közönség közötti viszonyról egyszerre megható és satyricus képet adott, mely meglepő realizmussal van tárgyalva. Utána, hogy csak a legfőbbeket említsém, Vörösmarty „*Magyar költő*“-je jött 1827-ben, melyre Arany János „*Az új magyar költő*“ című paródiáját írta 1859-ben. A Petőfi „*Utósó alamizsnája*“ azonban valósággal divatba hozta ezt a sentimentalis tárgyat s kivált Tompa Mihály azon ellentétéről, mely a lantos lelkesültsége s a világ ridegsége közt létezik, több költeményt írt, melyekben az ábrándozás már a tárgytalanságba vész. Szerinte az élet mindennapi követelései, maga az egész világ a költői szív magas érzéseinek idegen s a költő valódi világa az az aethericus légkör, melyben senkitől sem zavarva csak önmagából él, kebeléből énekel s tárgya csupán saját szívvilága. Tompa e költeményei következők: *A költő, Lant és korona, Koszorú, A dalmok, Művészet és pályabér.*

„*A költő*“-ben a vidám gyermek lant után epedt. A dalisten megadta, de hogy pengetni kezdé, szomorú lett. Ekkor a dalisten el akará venni a lantot s a bűt is, de a fiú inkább óhajtá a fájdalmat, csakhogy lantja megmaradjon. Az első kidolgozás szerint maga a lant okozta a fájdalmat, mintha a költészet okvetetlen fájdalomszülő volna önmagában. Ime ilyen az a tárgytalan képzelődés, melybe Tompa beleringatja magát. A „*Lant és korona*“ egy ifjú dalmokról szól, a kinek csodás énekét meghallván az agg király, kész trónját megosztani vele. A költő csak lantjának él s nem fogadja el, azonban a király leányának bájai megindítják s marad. Ámde a királyi s férji gondok lenyűgözik szellemét, dala szárnyaszegett, a míg végre lerázza bilincseit s a tanulság ez: »a nagy szellem soká nem tűri lánczát, s mely rabbá tégye, nincs erő.« A költőt tehát még a szerelem is rabbá teszi; ő csak a teljes szabadság és korlátlanság levegőjében érzi jól magát; a mi csak földi, mind bilincs neki, legyen bár az a legeggyetemesebb emberi érzelm, egy szép nő iránti szerelem. „*A dalmok*“ szerint a költő mindent megénekel, mi az emberek és természet életéből szép volt. Midőn meghalt, *hasája* részéről feledés lón jutalma; de a *természet* virággal ékesíti sírját s *harmatjában* hálakönyveit hullatja rá. A „*Koszorú*“-ban arra int, hogy ne irigyeljük a költő koszorúját, mert e zöld levelek bánatjára vannak homlokán, mint a fagyöngy a bérczi tölgyön. A „*Művészet és pályabér*“ tárgya szerint is nagyon rokon a Petőfi költeményével, csakhogy még kevésbé reális s még túlzóbb regényes érzélgősség szülötte. Téli éjen, dús nép között három kised születék, mond Tompa; senki sem gondolt velök, de leszalla egy angyal, a ki művészekké avatá őket; egyik lett költő, másik festő, harmadik zenész. A nép azonban, a mint természetes, nem érti meg őket s a három művész elbújdokol, csak 10 év múlva találkozik ismét.

Romok zúgában vonódnak meg ők, a *koldus* festő, a *vak* zenész, az *őrült* költő. A téli éjben aztán a festő festeni kezdi a tél zordon bájait, a tél szele belékap a zenész húrjaiba s hattyúdalt zeng, az őrült költő pedig egy szirtoromra ül s gyászos életéről »zavart eszmékben mond kínos regét»; majd csend lesz, a három rongyos alak összebújik s megfagy.

Ilyen rajzokban, a képzelődés ily ábrándos, beteges képzelgésiben gyönyörködött, tetszelgett a romantikus hangulat s mert általában nem ritka eset, hogy gyakran átalakító lángeszek meg nem értve szállnak sírjokba, a képzelődés könnyen röpült a határtalan túlságba, a képtelenségbe. E tekintetben Tompa a legtovább ment, mert Csokonay „*Tempefői*”-ben magát és sorsát rajzolja, Vörösmarty „*A magyar költő*”-ben legalább az alapeészme felfogásában realis és nemzeti, Petőfi életéből merít s mondhatni jogosan megy a túlságba; de Tompa idézett költeményeiben kiválóan regényes képzelgéseit rajzolja az általános eszme, vagyis inkább érzékenység hatása alatt. Arany János is egyik legerőteljesebb költeményében dolgozta fel e tárgyat, „*A lantos*”-ban, de ez is valami egészen más. Vannak ebben is tisztán hangulati vagy festői vonások, kellenek is; de elég tudni, hogy ez 1849-ből, a költő bujdosási idejéből van merítve, hogy, mint Petőfi versében, felismerjük benne a valóságot, mely költészetté vált, a valódi szenvedést, a háza és családja, sőt hazája vesztett költő fájdalomát, mely hatalmas lyrai képekben ömlik ki s enyhülést keres abban, hogy feljajdul a rettenetes *való*-n, t. i. saját szenvedésein és a haza pusztulásán. Ez a *való* az, mely állandóan üldözi s melytől futva az útjába eső fűzfa galyára akasztja lantját, melyből őrült hangokat ver ki a belekapó, vadul nyargaló szél.

Ferenczi Zoltán.

Petőfi költeményei egykorú német fordításokban.

Auf Rózsavölgyi's Tod.*

Aus dem ungarischen des A. Petőfi.

Alter Geiger, sage an, was that ich dir,
Dass du Gram und Trauer stets erwekst in mir?
Bange ward mir, ach! wenn deine Geig' erklang,
Nun, da sie verstummt ist, wird mir noch mehr bang,
Wird mir Armen noch mehr bang!

Ach! dem Ungar ist zu trauern nur vergönnt,
Dass er ohne Trauer nicht mehr leben könnt';
Dass es so ist, alter Freund, so werde wach,
Nur dein Geigenspiel erpresse uns das Ach,
Er erpresse uns das Ach!

* Der Spiegel. 1848. 30. I. 20. sz. márcz. 8.

Seht, der Ungar hat ein eigenes Geschik,
 Weder vorwärts sieht er gerne, noch zurück;
 Laß' vergass er dessen, was vordem geschehn,
 Und die Zukunft? Wer wird auf die Zukunft sehn?
 Wer wird auf die Zukunft sehn?

Einmal ist nur Mensch der Ungar, wenn verklärt
 Herzdurchdringend Tone der Musik er hört;
 Thränenvoll wird da sein Aug', die Brust voll Leid, —
 Ach! er denkt an traurige Vergangenheit,
 Traurige Vergangenheit!

Lass sie fließen nur, die Thränen; denn du weinst
 Um die Helden, die zu Mohács fielen einst!
 Hätt' man einzeln sie begraben, stünden ja
 Alldort zwanzigtausend Grabessteine da,
 Zwanzigtausend stünden da!

Und sodann, wenn wir uns sattsam ausgeweint,
 Geht es los mit Leib und Seele gen den Feind!
 Und je mehr wir ihrer träfen muthentflammt,
 Fielen sie durch uns're Schwerter insgesamt,
 Fielen alle insgesamt!

Dann wird auch erwachen unser Selbstvertrau'n,
 Dass wir auf die eigne Stärke können bau'n,
 Dass des Ungarns Lebensbaum zu blüh'n beginnt, —
 Und verwundernd staunt ihn an das Menschenkind,
 Staunt ihn an das Menschenkind!

Alter Geiger, alter Freund, erwache denn!
 Dass bei deinem Weisen unser Herz entbrenn';
 Denn bei Gott! nur dir vor Allen war's bewusst,
 Wo das Herz dem Ungar poche in der Brust,
 Wo's ihm poche in der Brust!

Wie wir dich geliebt! und dennoch schiedest du!
 Fünfzig Jahre hörten wir dir gerne zu.
 Keh' zurück, auf dass sich unser Herz erfreu',
 Und beginn' die fünfzig Jahre nun auf's Neu',
 O beginn' sie auf's Neu'!

Also rief ich, bis er endlich mich verstand,
 Doch geschwind in einem Augenblick entschwand, —
 Nur auf seiner armen Hütte zeigte hin;
 Und war es nur Geig' und Bettelstab darin!
 Geig' und Bettelstab darin!

Közlí: *Ferenczi Zoltán.*

Petőfi hírlapi cikkei 1848-ból.

(Befejező közlemény.)

IV.

Petőfi ez évi harmadik hírlapi cikkét szept. 17-én írta a szeptemberi napok hatása alatt.

Közben, a mint ismeretes, mind fölfelé, mind a minisztérium kebelében, mind a szerbekkel és horvátokkal szemben nőttek a zavarok. Tekintsünk át rajtok röviden. A nemzeti gyűlés ag. 12-én fogadta el a népnevelésügyi törvényjavaslatot. Augusztus 11-én, valamint 13—15-ig nem volt ülés; az osztályok ez alatt a pénzügyminiszteri előterjesztést tárgyalták. Ag. 16-án végre az ujonczozási törvényjavaslatot vették elé, midőn Mészáros alvidéki szemleútjáról visszaérkezett. Az általános vita heves összeütközések között ag. 19-éig tartott, a részletes vita 21—23-án folyt le, mialatt 21-én éjjel 11 órakor 226 szóval 117 ellen elfogadták Mészáros hadügyminiszter amaz indítványát, hogy »A kiállítandó ujonczokból ki fog egészíttetni a magyar sorgyalogságnál 3 zászlóalj és két tartalékszázad, a magyar lovasságnál egy osztály és egy tartalékszázad. . . . E javaslat, mely, mint ismeretes, magában foglalja azt, hogy a hadsereg e része a régi keretekbe osztatván be, a német öltözet és vezényszó meghagyatik, az ellenzék, a radicalisok legnagyobb haragját ébresztette föl és Vörösmarty is a kormánynyal szavazván, Petőfi ez alkalommal írta ellene „Vörösmartyhoz“ című költeményét, mely az *Életképek*-ben ag. 27-én meg is jelent.

E költeményről, valamint keletkezése okairól folyóiratunk IV. évfolyamában bőven volt szó¹ s könnyű belátni, hogy Petőfi e hatalmas nyilatkozata Vörösmarty ellen, melyben egész lelke benne van, épen azon hatásoknak eredménye, melyek e hírlapi cikkeit írták vele s abból a szívből származik, melyről maga azt mondja: *„nagyító íveg módjára jót és rosszat óriási alakban tüntet vissza, mely a rengeteg visszhangjaként egy kiáltásra száz kiáltással felel.“*

A tárgyalás rendjén történt az ag. 21-diki ülésen d. e., hogy Perczel Mór Bechtold altábornagyot és fővezért Szent-Tamás ag. 19-diki sikertelen ostromáért árulással vádolta, mire Mészáros Lázár tárczáját kötöte hozzá, hogy a ház e kifejezésre mondja ki rosszalását, míg Batthyány tovább menve, jegyzőkönyvileg is kívánta a rosszalás kifejezését s ezt a minisztériumra nézve bizalmi kérdésnek tekintette, a minek kimondása aztán hosszabb vita után meg is történt. Augusztus 23-án befejeztetvén az ujonczozási törvényjavaslat részletes tárgyalása is, a 24-diki ülésen 61 millió hitel szavaztatott meg a kormánynak, mely 5, 10, 100, 500 és 1000 ftos jegyekben bocsáttassék ki a szükséghez képest. Míg a ház a következő napokban a pénzügyekkel foglalkozott, ag. 28-án a minisztérium két nevezetes határozatot hozott, t. i. Mészáros menjen újból az alvidékre s igyekezék maga levérni a szerb fölkelést; továbbá Batthyány és Deák menjenek személyesen

¹ Petőfi fellépte Vörösmarty ellen 1848-ban. IV. 77, 161. és 217. l. (Három cikk.) V. ő. 177—180. l., hol maga a költemény van kiadva jegyzetekkel.

Bécsbe a letárgyalt ujonczállítási és hiteltörvény sanctionálásának gyors kieszközlése, egyszersmind más függő kérdéseknek épügy a bécsi minisztériummal, mint a királylyal való végleges elintézése végett.

Míg ezek az országgyűlés részéről történtek, ag. 31-dikéről egy a király által aláírt levél s az osztrák minisztérium egy emlékirata küldetett le a nádorhoz, hogy közölje őket a magyar minisztériummal. A királyi levél hangsúlyozza egy részt, hogy a mellékelt *emlékirat* kifejti azon závarokat, melyeket a 48-diki márcziusi törvények az össz-bírodalomban okoztak, más részt, hogy a magyar-horvát viszályok minél előbb békésen megoldandók s e végből a minisztérium pár tagja egy végértekezletre jelenjék meg legközelebb 14 nap alatt Bécsben; de ehhez előlegesen is a következők elfogadását kívánja: 1. az alkudozásokban Jellachich s az illető országreszek meghatalmazottjai vegyenek részt; 2. Magyarország s a kapcsolt részek közt minden ellenségeskedés azonnal szűnjék meg; 3. a bán és metropolita elleni intézkedések vétessenek vissza; 4. az őrvidék kormánya ideiglenesen a bécsi hadügyminiszterre bízassék. Az emlékirat lényege pedig, mely több ívre terjed, a következő: 1. Magyarország köteles részt venni az osztrák államadóságokban; 2. a márcziusi törvények s pedig kivált a had-, pénz-, kereskedelem- és külügyre vonatkozók, veszélyeztetik a monarchia főállását, ezek tehát úgy módosítandók, hogy helyre álljon Magyarország és az osztrák monarchia között a *pragmatica sanctio*ban kifejezett közösség és kapcsolat.²

E kéziratokkal ugyanegy napon történt, hogy Bunyevác, Zágráb. alispánja, Jellachich biztosa, Fiumét elfoglalta s Gróf Erdődi János kormányzót letette.

A *reactio* tehát, a Radezky olasz győzelmeinek hatása alatt, végre minden irányban levetette álarczát.

Ezek az iratok, úgy látszik, már szeptember legelső napjaiban közöltettek a minisztériummal. Kossuth már megelőzőleg, szept. 2-án tartott beszédében bejelentette a nemzeti gyűlésnek, hogy Batthyány és Deák, »a haza nyugalmanak s békéjének helyreállítása és az ország törvényes önállásának biztosítása tekintetéből, valamint a katonaiállítási s pénzügyi törvénynek ő felsége által léendő sanctionálásának kieszközlése végett Bécsbe mentek.« Bejelentette egyszersmind azt is ugyan, hogy értesülése szerint már folynak az elhatározó tanácskozások; tényleg azonban a magyar miniszterek kihallgatást nem nyertek. A minisztérium erről tőlök Bécsből értesítést nyerve, részint a két miniszter hiában való fáradozásának, részint az említett iratoknak hatása alatt, habár ezeket a nemzeti gyűlésben nem is olvastatta fel, szeptember 3-án beleegyezett, hogy Kossuth a 4-diki ülésen a házban a következő indítványokat tegye: 1. A lemondott Bechtold fővezér helyett a hadügyminiszter bízassék meg oly fővezér kineveztetésével, ki hadi ismeretci mellett a magyar ügy híve legyen. 2. Szerkesztessék egy manifestum Európához, melyben legyen kifejtve a magyar nemzet múltja és jelene s a jogos tér, melyen működik. 3. Választassék bizottmány, mely a

² Maga az egész emlékirat kiadva Pesti Hirlap 1848. 161 s köv. sz.

horvát-ügyet azonnal vegye tárgyalás alá. 4. Beöthy Ödön bácsmegyei teljhatalmú miniszteri biztost a ház ez állásában erősítse meg. 5. Indíttassék 100 tagú küldöttség Bécsbe, mely a hadi és pénzügyi törvény megerősítését sürgesse s ő felségét a haza s a dynastia érdekében Budára hívja. A 3 első pont felállással, a 2 utolsó névszerinti szavazással döntetett ugyan el, de csak a 4-dik pont ellen volt 2 szavazó.

Épen azon a napon, melyen az országgyűlés az említett határozatokat hozta, adta ki a király b. Jellachichhoz intézett elismerő kéziratát, melyben egyszersmind a jun. 10-diki, őt kárhozható rendeletét visszavonja. Ez írat Eszterházy Pál ellenjegyzése nélkül jelenvén meg, ő szept. 6-án, midőn t. i. e kézirat létezéséről határozott tudomást nyert, állásáról lemondott.

A 100 tagú bizottság Pázmány Dénes elnök vezetése alatt szept. 5-én d. u. 5 órakor ment Bécsbe s 6-án érkezett meg. Midőn e küldöttséget a nemzeti gyűlés a királyhoz küldte, valódi célja nem csupán az volt, hogy a hadi és pénzügyi törvények szentesítését kieszközölje, hanem hogy az agusztus 31-diki kir. kézirat és memorandum után, melyek a reactionak végre nyílt föllépését jelezték, a királytól a függő kérdésekre nézve döntő választ nyerjen. E szerint a 100 tagú küldöttség megbízatása részben azonos volt ugyan a két miniszter megbízatásával, de részben jóval nagyobb volt az azóta történt események hatása alatt. Ez kitűnik az elnöki beszédből is, melyben a következőket kéri: rendelje a király az ellenség előtt nem álló hadserget az országba s a miniszterium főnhatósága alá; parancsolja meg a hazában levő hadseregnek, hogy mindennemű pártütő ellen »a magyar törvény fenntartásának és az ország védelmének kötelességét pontosan teljesítse»; szabadítsa fel Horváthországot a (Jellachich) katonai zsarnokság alól, hogy a kibékülés a magyarok és horvátok között szabad nyilatkozatok alapján történhessék; az elfoglalt szlavyon megyék és Fiume adásának vissza; a király a saját környezetében levő reactionariusokat távolítsa el s a bűnösöket büntettesse meg; szentesítse a szóban forgó két törvényt; jöjjön Budapestre s jelenlétével adja meg a nemzet alkotmányos kormányának a szükséges tekintélyt. Ha a király e kívánatokat nem teljesítené s pedig azonnal, a »nemzet oly térre szoríthatnák, melyet magának nem választott, de melyet, elhagyatva fejlődeme által, önfentartása kötelességének érzetéből követni lesz kénytelen »

Habár az elnöki beszéd csak megcsonkítva került a király elé, a lényeg ebben is benne volt s midőn végre a küldöttség szept. 9-én elfogadtatott, a király válasza részben kitérőleg, részben tagadólag, részben semmitmondólag hangzott, a mint ez különben is előre volt látható.

E válasza a küldöttség bosszúsán tért vissza Budapestre, hová 10-én estve megérkezvén, 11-én d. e. 11 órakor vegyes ülésben tett eljárása sikertelenségéről jelentést. A miniszterelnök már 10-én estve minisztertanácsot tartván, itt elhatározták, hogy mindannyian leköszönnek, kivéve Szemerét. E lemondást a nádor a 11-én d. u. 6 órakor

tartott nyílt nemzeti ülésen bejelentette, kifejezven, hogy maga fogja folytatni a kormányzást az új miniszterelnök kineveztetéséig. Alig köszönt le a minisztérium, a nádor azonnal felszólította Batthyányt az új minisztérium vezetésére, ki vállalkozott is egy Kossuth nélküli minisztérium alakítására, ha Jellachich határozott rendeletet kap a visszavonulásra.

A 11-diki esti ülés azonban ezt még nem tudhatván, kivált azért, hogy az ország felelős kormányzat nélkül ne maradjon, felszólította a minisztereket, hogy folytassák a kormányzást az új minisztérium kinevezéséig. Batthyány és társai vonakodván, Kossuth és Szemere elvállalták az ideiglenes kormányt. Ugyanekkor a közvélemény Kossuthot jelölé ki miniszterelnöknek, ki e tisztt elfogadását, a nádor megegyezése esetére, ki is jelenté. Míg a küldöttség a nádornál járt, addig Kossuth különösen két nevezetes javaslatot adott be: egyik, hogy a ház a 61 millió hitel terhére az általa már kibocsátott 5 frtos bankjegyekre vonatkozó eljárását hagyja helyben és hogy addig is, míg a hadi törvényt a király szentesíténé, a szükséges haderő toborzás útján állíttassék fel.

Midőn a ház a jelzett határozatokat kimondta, már átlépven a szoros törvényesség határait, forradalmi szellemű határozatokat hozott, s így ez úton, melyen szept. 4-én már megtette az első lépést, megtette a másodikat is.

A nádor, míg egyrészt válaszában a Kossuth Lajos miniszterelnökségi jelöltségét teljes hallgatással mellőzte, a Kossuth és Szemere ideiglenes kormányzásra való megválasztását sem fogadta el, mint olyat, mely hozzájárulása nélkül történt; másrészt pedig, hogy minden olyan combinationak eleje vétessék, melyek Kossuth miniszterelnökségét czélozzák: közös megegyezéssel Batthyány már szept. 12-én, az esti ülésben, a nádor pedig egy e napról kelt nyilatkozatában a Batthyány kijelöltetését közhírré tették addig is, míg a királyi megerősítés leérkeznek. E kijelítésre az ellenzék hangulatát rajzolni egészen felesleges, csak röviden jegyezzük meg a következőket: ebben az ellenzék felszint azt kereste, mely szerint Batthyány az ő formális kimondásával csak azt akarta kivinni, hogy Kossuth nélkül alkosson egy új minisztériumot, kit nyíltan ki léptetni nem akart, részint azt, hogy ez az új kinevezés csak alkalom további húzavonára, t. i. időt akar a reactio nyerni az által, hogy Batthyány megerősítettését a királylyal késlelteti s ez úton megakadályozza egyelőre az új minisztérium megalkotását s valamely esetleg erélyes fellépést.

Ekközben történt, hogy Jellachich szeptember 11-én Varasdnál a Muraközbe jött s még azon napon Légradnál és Perlaknál hadüzenet nélkül a Dráván is átlépett. E hírt Csányi László kormánybiztos levele alapján Batthyány szept. 12-én az esti 8 órai ülésen bejelentvén, még azon éjjel az egész fővárosban híre ment. Ugyanő a szeptember 14-diki ülésen jelentette be, hogy a drávai sereg fővezére, Gr. Teleki Adám tábornok Jellachich elől Keszthelyre vonult s Jellachich Nagykanizsát elfoglalta a nélkül, hogy egyetlen lövést is kellett volna tennie; kifejezte egyszersmind a vezérletben való bizalmatlanságát.

Szeptemb. 15-én az esti 8 órai ülésen bejelentette továbbá Batthyány Csányi Lászlónak Keszthelyről szept. 14-én kelt levelét, mely szerint „Gr. Teleki Ádám kinyilatkoztatta, hogy Jellachich ellen indulni nem fog, mert egy eskü köti vele, hogy Batthyány Lajost törvényes miniszternek el nem ismeri, hogy *neutralis* állásba kívánja magát helyezni, sőt hogy ha Csányi kir. biztos a katonaságnak elhelyezéséről és élelmezéséről nem gondoskodnék, kész Jellachich táborához állani.“ »Leirhatlan ingerültség a képviselők közt; felkiáltások: gazember, hazaáruló, halál a fejére« — teszi hozzá a Közlöny az e napi gyűlésről szóló tudósításában (509. l. 100. sz. szept. 17.). Erre nyomban határozottatott Batthyány indítványára, hogy a nádor maga már 16-án induljon le s vegye át a hadvezérletet, melléje adván a ház egy küldöttséget, melynek tagjai lettek Perczel Mór, Asztalos Pál és Bónis István.

Ugyancsak szept. 15-én kelt a király német levele a nádorhoz Batthyány miniszterelnökségről, mely magyarul szószerint így hangzik:

»Kedves unokaöcsém István! — Midőn magyar ministeriumomnak leköszönését elfogadom, gróf Batthyánynak ajánlatára nézve ministeriumot ideiglenesen vezetni, szinte meglegedésemet nyilvánítom.

A mi a feltételeket illeti, mellyeket gróf Batthyány egy új, az ő elnöksége alatt alakítandó ministerium összeállítására elkerülhetlennek vél, — jelenleg nem vagyok képes határozottan nyilatkozni; mert miután (sic!) az előbbi ministerium több tagjai a legújabb törvényeket oly értelemben kezelték, mellyhez megegyezésemet nem adhatom, és melly bajok ismétlése ellen, egyedül csak az ajánlandó egyéniségekben találhatnék biztosítékot.

Nagybátyám János főherczeg meghagyásomból fogamat nélkül kísérlette a horvát bonyodalmak kiegyenlítését, és a magyar országgyűlés már két hónapnál tovább ül együtt a nélkül, hogy ez ügyre nézve csak egy lépést is tett volna, ellenben oly határozatokat hozott, mellyek sem Magyarország érdekeinek, sem pedig Magyarország és Ausztria közt törvényesen fennálló összekötetés fentartásának meg nem felelnek, sőt a képviselőház elhagyta sept. 11-kén a törvényes tért, midőn a ministeriumot felhatalmazta az 5 forintos magyar bankjegyeket a nélkül, hogy az illető törvényjavaslat szentesítését elvárta volna, azonnal kibocsátani, szinte ugy az ujonczkatonák toborzását és állítását ugyanegy általam szinte nem szentesített törvény értelmében foganatosítani. Nem eléglvén ezen az ujonnan hozott törvények által behozott rend világos felforgatását, a képviselőház Magyarországnban fekvő katonai seregemet zászlójohtól hűtelen eltávozásra s a törvényes rendszabályokat háttérbe nyomva, a honvédsereghez átmenetelre, felszólítani, s ez által minden fegyelem és rend megsértésére okot adni merénylett. (sich entblödete!)

Ezen események és a kapcsolt országokban keletkezett ellenesemények egy egészet képeznek, melly engem a legélenkebb aggodalommal tölt el, és én csak az országgyűlésre bizhatom a horvát bonyodalmak békés utoni kiegyenlítésére azon módokat alkalmazni, mellyek neki e célra alkalmasnak látszanak. Azért tehát elvárom azon

személyekről, melyekből gróf Batthyány egy ministeriumot alkotni lehetségesnek tart, kedvességednek további feljelentését. Schönbrunn, sept. 15. 1848. Ferdinand s. k.

E kéziratot ugyanakkor a szept. 16-diki ülésen német eredetiben is felolvasták.

Petőfi, a ki e napokat állandó lázas izgalommal kísérte s a ki a dolog természeténél fogva a legszélsőbb radicalismussal együtt már rég fegyverhez nyúlt volna, már a szept. 4-diki határozatokon föllelkesült, minnek nyomait mutatja „*Forradalom*” cz. költeménye, mely az *Életképek* szept. 10-diki számában jelent meg (347. l. II. sz. 1848. II.) s melyben e néhány sor a költő által óhajtott fordulatra utal:

De te, oh haza, nem hagyod el magadat,
Haragod tüze arczaidon kigyuladt.

Kezed ott van a kardon, a markolaton....
Ki fog élni, ha nem te, dicsőn, szabadon?³

Még határozottabb óhajást fejez ki „*Jőj el végre, valahára*” cz. költeménye, melynek címe eredetileg „*Sept. 10. 1848.*” volt, melyben a nemzetet arra biztatja, hogy végre döntsön vagy jobbra vagy balra s folyamodjék ahhoz, a mi illik, »merészséghez«. E költemény második versszaka egyenesen arról a hangulatról szól, mely a Bécsbe ment 100 tagú küldöttség eredményének várása alatt elfoglalta a kedélyeket. A költő így szól:

Várjatok. Még csak néhány percz,
És koczkánk eldobva leszen,
S vagy olajág vagy pedig kard
Lesz a magyar nép kezében.⁴

Természetesen a költő maga nem óhajta e várakozást; nem, e pillanatot sem várná be, az mind hiában, a várakozásnak ideje lejárt s átmenet nélküli ellentéttel kiált fel:

Kardot és nem olajágot,
Kardot a nemzet kezébe!
Legyen szabadság először,
És azután legyen béke.

Könnyű elképzelni, hogy a szept. 11-diki határozatok mennyire fellelkesítették; végre eljött a határozó, nagy óra. Azonban a politika és megfontolás egy pillanat alatt erőt vett a kedélyeken s Batthyány szept. 12-diki jelölése a miniszterelnöki székre épen e fordulatot jelzi, miért is a radikálisok, főképp a „*Márczius Tizenötödike*” a legmerészebb és gúnyszerűbb támadásokkal rontott neki úgy a nemzeti gyűlésnek, mint főképp Batthyánynak. De aztán a költő lázas haragját még fokozta a gr. Teléki Adám árulása, majd a király idézett német levele s ezek hatása alatt írta itt következő cikkét:

³ E költemény a költő kézírataiban a 48-diki költemények közt a 73-dik s közzetlepelül a „*Vörösmartinhoz*” címzett után áll. De mert utána a „*Hány hét a világ*” cz. jön, mely még mindig a hadsereg németiségére vonatkozó határozatról szól, határozatlan íratása ideje meg nem határozható, hanem csak annyi, hogy e költemény az ág. 27—szept. 6-dika közti napok terméke.

⁴ *Életképek*. 1848. II. 12. sz. szept. 17.

Pest, september 17.

Hét hónap óta, a februáriusi francia forradalom óta szakadatlan hullámzásban, rengésben volt lelkem. Minden nap egy új remény, új feszült várakozás, új lelkesedés, új aggalom, új harag és minden a világon.

Ki hinné, hogy egy folytában ennyit képes megbírni az emberi szív, kivált ilyen szív, mint az enyém, mely nagyító üveg módjára jót és rosszat óriási alakban tüntet vissza, mely a rengeteg viszhangjaként egy kiáltásra száz kiáltással felel!

Megbirta szívem e hét hónapos földindulást, (földreindulást?) a nélkül, hogy darabokra tört volna: de meg kell vallanom, hogy eltompult érzéketlenedett, elájult. Most iszonyatosan rideg a lelki életem.

Az utósó napok eseményei nyomot nem hagyva pattantak vissza rólam, mint a golyó a márvány szoborról, mint a mennykő a gránitszikláról.

A nemzetgyűlés levetette ama szép fényes harci öltözetet, melyet september 11-kének estéjén vett föl, levetette mingyárt más nap, és helyette egy vén asszony szoknyájába bujt.

Hallottam, hogy Jellacsics berontott Magyarországra 20,000 emberrel és nem estem kétségbe.

Hallottam, hogy Teleki Ádám tábornok oly csufondáros hazaárulást követett el, melynek páriját az összes világtörténetben kell keresni, és én nem jagadtam meg az istent.

Jelen voltam tennap este a nemzetgyűlésben, midőn fölolvasták a nádorhoz irt német levelét a királynak, melyben megtagadja ama föltételeket, miknek teljesítése mellett ajánlotta Battyáni a minisiterelnökség elvállalását; jelen voltam fölolvadásán e levélnek, melyben király ő kelme vagy akarom mondani ő felsége megdorgálja a nemzetgyűlést, hogy ezt meg azt *merészelte* tenni, melyben a magyar nemzet oly hallatlanul pofon veretik egy német izé által, és nem sirtam elkeseredésemben, nem fujtam orromból és szájamból tüzet dühömben; nem szégyeltem magamat, nem pirultam, hogy magyar vagyok; még csak azt sem kiáltottam, hogy éljen a köztársaság.

És még sok mást láttam és hallottam, s mindeneknek láttára és hallatára oly érzéketlen, oly nyugott maradtam, mind a két ezer esztendő múmia.

S mostan én, ki hat hónappal ezelőtt ezt irtam hogy »nincsen több (sic!) szeretett király,« s kit ezért a Kárpátoktól Adriáig elvetemült hazaárulónak kiabáltak magyar testvéreim, most én azt kérdezem: »hát van-e még szeretett király?» és nem kaczagok.

Nem tudom, meddig tart lelkemnek ezen ajulása? de azt tudom, mire ütni fog a bosszu órája, melynek ütnie kell, akkorára visszanyerem elvesztett erőmet, rugalmasságomat visszanyerem tiszszerezve, százsorozva, és tényező leszek az ítéletnek ama véres napjain, midőn e nemzet elégtételt vesz. megtiprott jogaiért, fölragott becsületeiért!

Mert végre is él az isten, a ki nem engedheti, hogy egy nemzet mindörökké bántott és meggyalázott legyen, egy oly nemzet, mely talán könnyelmű, de nem vétkes, mely talán tulságosan loyális, de nem gyáva!

Nem, nem, és ezerszer nem! a magyar nemzet nem gyáva. A ki téged

gyávasággal vádol, nemzetem, az nem olvasta a világtörténet legszebb, legfényesebb lapjait, melyeken kardod dicsősége ragyog. És kiért villogtattad századokon át habár nem mindig győzedelmes, de mindig hősi kardodat! ha te nem martirkodtál volna, magyar nemzet, most a török félhold vetne kísértetes fényt az európai műveltség romjaira!

És pedig a mely nemzet nem gyáva, annak nem lehet elvesznie, a mely nemzet küzdött az emberiségért, annak nem szabad elvesznie!

Kicsiny tűz vagyok a haza éjében, de tűz vagyok; s csak egy szót olvashat a nemzet a sors könyvéből fényemnél, de ez az egy szó a remény!

Petőfi Sándor.

(Marczius Tizenötödike. 1848. 160. sz. 642. l. szept. 18.)

F. Z.

Adatok Petőfi követjelöltségéhez.

XV.¹

Az alább közlendő nyílt levél természetesen ismeretes volt előttünk akkor is, midőn a többi adatokat közöltük. Megjelent először a székelyföldi (sepsiszentgyörgyi) *Nemere* című lapban 1881. ag. elején, hol Benke István, ref. gymn. tanár tette közzé s onnan kiadta többek közt a *Koszoru* (VI. k. 269—274. l.) s Baróti is »Petőfi újabb reliqu.« 8—13. l. A Benke-féle közlés ezt Petőfi programbeszédének nevezi, holott tényleg nem volt az, hanem egy nyomtatott proclamatio, melyet Szabadszálláson s azon helyeken, a hol választói voltak, szétosztott személyesen junius első napjaiban. Így mondja ezt ő maga is jun. 21-én kelt nyilatkozatában, így Bankos Károly is. (V. ö. Petőfi-Muz. IV. 31. l. és III. 284. l.) Benke a közlendő nyílt levelet dr. Lesták Ambrustól, a kun-szent-miklósi községi orvostól kapta, ki 1881-ben még élt s ő beszélt, hogy midőn Petőfi jun. 11-én megjelent Kun-Szentmiklóson, a hol beszélni óhajtott, egyike volt azoknak, kik őt védték s a felingerült tömeget csitították. A Baróti közlésében több szemmelátható hiba van, mi a *Nemere* szövegét adjuk a *Magyar Polgár* 1881. 180. számából.

A kis-kunokhoz.

(1848. junius.)

Polgártársaim és hazámfiak! Hazámfiak nemcsak mint magyarok, hanem úgy is, mint kunok, mert Kis-Kunságban születtem. Ugy hiszem, emlékeztek még arra az alacsony köpczös mészárosra, ki egykor a félegyházi, szabadszállási és szentmiklósi mészárszékeket árendálta; az az én apám. Nem gondolnám, hogy őtet egészen elfelejtettétek volna, mert hiszen akkor, míg itt lakott, minden becsületes ember szerette

¹ L. még Petőfi-muz. III. 279, 369., IV. 31, 67, 133, 181, 233 l.

ötet közületek, minthogy a becsületes emberek szeretik egymást. De én rá nézve nehezen fogtok emlékezni; én még gyermek koromban elszakadtam közületek s azóta csak nagyon ritkán juthattam ahhoz az örömhöz, hogy szülőföldemet meglátogathassam. Ennélfogva nem mervén bizvást remélni, hogy köztetek szószólóm akad, magam vagyok kénytelen szószóló lenni magamért.

Igazság szerint nem is magamért, hanem itt értetek szólok, legalább azon jó szándékból, hogy előmozdítsam a javatokat. Én szerzősámnak ajánlom magamat a ti kezeitekbe, semmi másnak. Magyarország az utóbbi időkben sokat tett, de még korántsem tett eleget arra, hogy boldog és szabad legyen... mert minden nemzetnek ez a két főcélja: boldogság és szabadság. Magyarország eddig egy nyers fenyőfa volt, — most már le van vágva és föl van deszkákra fűrészelve, de még nincsen ám meggyalulva, pedig előbb meg kell gyalulni, hogy asztal készüljön belőle, — az a dicső asztal, melyhez majd odaül vendégeskedni a két földi istenség: a boldogság és szabadság.

A mint mondám, Magyarország gyalulatlan deszka, ti most meg akarjátok gyalulni; jól van, én ajánlom magamat a ti kezeitekbe egyik gyalunak. Annyit jó lélekkel mondhatok, hogy én már megpróbált gyalu vagyok, meggyalultam sok faragatlan tuskót és nem esett rajtam csorba. Ennek a czifra beszédnek egyszerű értelmé az, hogy közeledik az országgyűlés, az országgyűlésre követeket kell választani... Ha engem megválasztotok követnek, én azt dicsőségemnek fogom tartani, — ti pedig, úgy hiszem, nem vallotok velem sem kárt, sem szégyent.

Ez elég világosan van mondva, minden ember megértheti, sőt némelyek azt fogják rá mondani, hogy nagyon világos. Meglehet, de nem tehetek róla. Már az a jó vagy rossz szokásom megvan — a mint vesszük — hogy mindig őszintén és himezés-hámozás nélkül szoktam beszélni. Abban a pillanatban vágnám ki nyelvemet, a melyben nem úgy szólna, mint érez szívem. Egyébiránt ha az őszinteség hiba, úgy az nem az én hibám, hanem az egész magyar nemzeté, mely őszinte volt a világ teremtese óta, és én megvallom, nem akarok jobb lenni nemzetemnél, azt akarom, hogy legyenek meg bennem a magyar nemzet jó és rossz szokásai egyaránt, legyenek tetőtől talpig magyar.

Igy gondolkodom én, azért nem csürtem-csavartam a dolgot, hanem kereken kimondtam, hogy szándékom követte lenni, ha megválasztotok, atyámfiai. Miért óhajtom éppen azt, hogy ti válasszatok meg követnek? — azért, mert ez a föld, melyen ti laktok, ez a szép Kis-Kunság, az én szülőföldem s bármily közel áll az ember szívéhez az egész haza, még közelebb áll az a hely a hazában, a hol született.

Megnyerem-e bizalmatokat, vagy nem? azt ti tudjátok és az isten... nem becsülöm túl magamat, nem akarok dicsekedni, de isten szent ugye'st! tehetségemhez képest tettem annyit a hazáért, különösen a köznépeért, hogy bizodalmaára érdemes legyenek. Olvassátok el azokat a könyveket, a melyeket írtam, jó rakás: abból meg fogjátok látni, mennyire szerettem mindig a népet és pártját fogtam és

küzdöttem érte. Könnyű most a nép barátjának lenni, most, mikor a nép az úr a hazában és a világon; de én már akkor barátja voltam a népnak, mikor azt még parasztnak hívták és megvetették s engemet szinte megvetettek és keserőséggel illettek, mint a nép pártfogóját. E fáradozásaimért egy jutalmat kívánok, azt a jutalmat kívánom, hogy olyan helyre állítsatok, a hol értetek tovább is fáradozhassak s a hol tán többet használhatok nektek, mint eddig használtam.

Szükségesnek láttam ezeket elmondani magamról a végett, hogy némiképen megismerjete, hogy legalább tudják, hogy ki és mi vagyok, a kik még nem tudták. Azt, hogy az ember így nyilvánosan beszélget magáról, talán néminemű orczátlanságnak lehet nevezni. Jól van, nevezétek orczátlanságnak, vagy a minnek tetszik, de tudjátok meg: a magam hasznáért soha, senki előtt sem szólék egy szót se, s ha most itt az orczátlanságig vetemedtem, ezt azon szent czél elérésének óhaj-tásából tevém, hogy a hazának szolgálhassak . . . ha ez a törekvés bűn, úgy itt a szemem, köpjeteke bele, itt a fejem, kövezzéteke meg.

Ha valaki csakugyan dicsekedésnek veszi előbbeni szavaimat, ám vegye; megengedem hát, hogy olyan pimasz voltam, hogy hetvenkedtem, de olyan alávaló soha sem voltam, hogy akárkinek is hizelkedjem. A legjobb alkalmam volna rá most, megszerettetni magamat veletek az által, ha az egekig magasztaljának benneteket, hogy ti kunok, ti ilyen meg ilyen dicső, páratlan, hasonremek emberek vagytok. Ha én azt amugy hosszas kacskaringósan kikanyargatnám, tudom, nem esnék rozsu! egyiketeknek sem, sőt közületek többen meg-simítanák a bajuszokat és a hajokat s azt mondanák: »ejnye, mégis dérek ember ez a Petőfi, tegyüke meg követneke« Hanem azt korán se várjátok, hogy én titeket magasztaljalak; mert akkor szemtelenül hazudnám. Becsületekre mondom, hogy ti nem vagytok remek embe-rek, vagy eddig legalább nem voltatok. Márczius 15-éig az egész Magyarország nagyon szolgálalkü, kutyaalázatosságu ország volt és ti ebben a virtushan közelebb álltatok az elsőkhöz, mint az utósók-hoz. Gondoljatok csak vissza arra a Szluha kapitányra,¹ hogy süvegeltéteke; hogy csúsztatok-másztatok előtte. Ah, ha eszembe jut, még most is szégyenlem magamat a ti nevetekben. A zsidók hajdan Mózes idejében az isten helyett egy arany borjut imádtak, de ti még lejebb súlyedtetéke, — ti egy ólomzamarat imádtatok. Azonban ez az idő lejárt és remélem, hogy lejárt mindörökre. Fölemeltéteke fe-jeteke s fölteszem rólatok, hogy soha többé meg nem hajoltok semmi-féle ember előtt a kerek világon. Az isten az állatnak teremtett négy lábat, az embernek csak kettőt, azért, hogy egyenesen járjon és embertársainak egyenest a szeme közé nézzen, — mert az ég alatt minden ember egyenlő, egynek sem szabad másokra lenézni, egynek sem szabad másokra fölnezn. Nem ismeréke magamnál se kisebbeke, se nagyobbteke.

Ennyit akartam mondani, atyámfiak, ebből megitélhetéke, hogyan éréke és hogyan gondolko-dom. Ha kedvetekre való vagyok, meg fogtok kö-

¹ Szluha Imre a jász-kunok kapitánya volt.

vetnek választani, s akkor minden erőmet nagy és szent kötelességem teljesítésére fordítom. Ha pedig nem választotok követnek, abból látni fogom, hogy különb emberek akadt, mint én, s ez hazafiai szívem legszebb öröme lesz, mert fő óhajtásom, hogy én nálam minden ember nagyobb tehetségű és nagyobb buzgóságú legyen a magyar hazában, a mely haza, adja a magyarok istene, hogy mindörökkön örökké éljen!

Petőfi Sándor.

Közlő: F. Z.

Egykorú megjegyzések Petőfi műveiről 1848-ban.

I. A „*Nemzeti dal*”-ról.¹

Pester Zeitung. (1848. 615. sz. márcz. 16.)

Szólván a márcz. 15-diki mozgalomról egész röviden, így ír: »Um 10 Uhr Vormittags vereinigten sich die Studierenden der Universität, denen sich Männer jeden Ranges und Standes anschlossen, um eine schon vorbereitete Proclamation zu berathen, die in 12 Punkten, zumeist auf Grundlage des reichstägigen Repräsentations-Vorschlags vom 3. März die Wünsche der Nation formulirt, zogen hierauf vor die Landerer und Heckenast'sche Buchdruckerei und verlangten die sofortige Drucklegung sowohl dieser Proclamation als auch eines von Petöfy (!) Sándor verfassten Nationalliedes.«

Siebenbürger Wochenblatt, (Kronstadt. 1848. No. 24. März. 23. 131. l.) szólván a márczius 15-diki mozgalmakról, írja: »Um 10 Uhr Vormittags vereinigten sich die Studierenden der Universität, denen sich Männer jeden Ranges und Standes anschlossen, um eine schon verbreitete Proclamation zu berathen, die in zwölf Punkten, zumeist auf Grund-

lage des reichstägigen Repräsentations-Vorschlags vom 3. März die Wünsche der Nation formulirt, zogen hierauf vor die Landerer und Heckenast'sche Buchdruckerei und verlangten die sofortige Drucklegung sowohl dieser Proclamation als auch eines von Petöfy (!) Sándor verfassten Nationalliedes. Diesem Wunsche wurde willfahrt und nach zwei Stunden wurden bereits die Abdrücke unter die vor dem Thore — trotz des anhaltenden Regens — harrende Menge vertheilt, die hierauf ruhig auseinander ging. (E sorokból látható, hogy a *Wochenblatt* egyszerűen átvette a *Pester Zeitung* közlését majdnem szószérint.)

*Társalkodó*² (1848. II. sz. 81. l.)

Budapesti mozgalmak 1848. márcz. 15—16.: »Átalakulásunk tehát meglesz forradalom s rombolás nélkül, ha így talál haladni, lehető legbékésebb uton, mi minden törvényes rend- és szabadságbarátnak leg-hőbb ohajtása. A nyugati nemzetek szárnyai fölemeltek bennünket is s midőn már a földről fölragadtatánk, saját erőnkkel szállottunk oly magásra, milly magasra röppentek leg-forróbb vágyaink félszázad óta. Es

² Szerk. Helmezy Mihály.

¹ L. még Pet.-muz. III. 173., 319., 365. IV. 38., 77., 197., 247. és 279. l.

e nagyszerű fölemelkedés, mellynek első lendítést, mi tagadás benne, a nemzetek magasztos példái után, hongyülésünk adott, mint méltán várhatók, a magyar értelmiség székhelyén, Pest fővárosában indult meg s oly sebesen juta véghez, mint midőn a májusi rózsza bimbóját egy tavaszreg csókja nyitja föl. Nem kell Petőfiként lánccz, hanem kell kard, t. i. a szellem kardja s mi jobb, győzzön az! És győzött a sajtószabadság! Valóban, az elme szinte megáll meg-lepetése miatt a dolgok e váratlan, és mi legtöbb, illy gyors, illy békés zavartalan fordulatánál! Még tegnapp reggel ilyenkor nem reméltük e nagy eredményeket, nem annyi erő mellett annyi szírtén megbukott, a nemzet ohajtásainak e hajója 24 óra alatt oly közelre jussan a kikötőhez s egy-két drága kincset azonnal tetteg is szállítson partra, mentesen minden megtámadó hullámtól. És barátink ismerősink közül alig hallánk e részben némi sejtelmet, Petőfi költői lelke, ugy látszik jós pillanatában szerkeszté a verset,* melly a fiatalságot ellenállhatlanul ragadá a később közös erővel kivitt eredmény előkészítésére.

Alább szólván márcz. 14-dikéről, így folytatja: »Másnap mart. 15-kén reggeli 9 órakor a fiatalság küldöttségileg fölhívá az egyetemi ifjúságot együtt működésre; ezek társaikhoz csatlakozván, jelentek meg a hatvani utczában levő Landerer-féle nyomda előtt, mellynek személyzete a közjök belépő fiatalsági küldöttséget *eljenekkel* fogadva, ünnepélyes felszólításra s a küldöttség kezeskedése mellett szedéséhez fogtak *Petőfy (I) Sándor nemzeti dal* című versezétének. És ez volt az első versezet, melly bírálat nélkül nyomtatván ki, az utczán álló s éljenző tömeg közt

* Csillag alatt közli a „Nemzeti dal“-t.

szétosztatott, elszavaltatott s refrain-jét a sokaság utána dörgé fölemelt újjakkal. — A színházi előadásról alább (83. l.): »Petőfy (I) nemzeti dalát Egressy Gábor a szinpadról szavalván el, a hatás olly nagyszerű és általános lón, mennél nagyobb a nemzet embereit e perczig aligha lelkesité.« (*Birányi [Schultz] Agost.*)

U. ott. (15. sz. ápr. 10. 114. l.)

Sáros-patak-ról írja D.: »Mart. 16-kán délután a sűrű esőzés daczára is ünnepi menetet tartott az anya-iskolai felsőbb tudományokat hallgató ifjúság körül az utczákon számos nemzeti zászló alatt s a jeles éneklő kar itt ott kört állva harsogá Petőfi dalát (Nemzeti dal), édes élvezetére a közönségnek.«

Pressburger Zeitung (1848. 36. sz. márcz. 19.):

Pest, den 15. März. A színházi előadásról írván: »auch das Lied, welches Petőfy (I) Vormittag gesprochen, war Abend von Egressi Béni schon componirt und wurde gleichfalls vom Chore vorgetragen« etc. (*A. D. = Adolf Dux* aláírással.)

U. ott. »Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit. Dieses Motto drängt sich mir von selbst auf; es war das Motto des Ereignisses, das heute hier stattgefunden. Die hiesige studierende Jugend mit mehreren Notabilitäten der Literatur und Kunstwelt (*Petőfy, (I) Egressy Gábor*) an der Spitze vereinigte sich, um eine im Geiste der Zeit verfasste Proclamation an die gesammten Einwohner Ungarns zu erlassen. . . . Dieses Programm wurde heute in der Landerer'schen Buchdruckerei nicht wider, sondern ganz ohne Censur gedruckt. Während dem Drucke des Programms versammelte sich ein grosses Publicum vor dem Gebäude der genannten Buchdruckerei: *Petőfy, (I) Egressy,*

Irányi, Jókay u. A. sprachèn zu den auf der Strasse Versammelten . . . Petőfy (!) begeistert und begeisternd trug ein Gedicht vor, dessen Refrain: Ne legyünk többé rabok von sämtlichen Anwesenden immer nachgesprochen wurde.* (*Adolf Dux*.)

U. ott leírván a márcz. 15-én d. utáni eseményeket, hozzáteszi:

»— Für Petőfi fürchtete ich, er werde bei seiner fetten Mitgift magere Poesie bekommen; aber Gott hilft, heute sprach er mit Begeisterung ein politisches Gedicht, dessen Refrain war:

Magyar (!) Istenére esküszünk,
Rabok többé nem leszünk

von einer grossen Menschenmenge welcher mitgesprochen wurde; er hat überhaupt viel Popularität, liess sich heute öfter als Redner hören, und wurde jedesmal mit begierigen Haljok angehört.*

U. ott (25. sz. márcz. 17. 291. l.) szólván a Pozsonyba érkezett pesti hírekről, melyeket a 17-én éjjel 2 órakor megjött pesti hajó hozott, így folytatja: »Zugleich erhielten wir das National Gedicht von Petőfy, (!) voll Schwung und Feuer, ex improviso ins Deutsche übersetzt was nebst den übrigen Documenten bis Morgen hierort im Reibachischen Verlage erscheint.»

Pesti Hírlap. (1848. 62. szám, máj. 21. 463. l.):

Vörösmarty Mihály »Az átalakulás napjai« cz. cikkében szólván arról, hogy miként érkezett meg hozzánk »a szabadság villanyserű ütése«, így folytatja: »Ennek befolyása alatt született a pesti 12 pont mártius 15-én, az azonnal elfoglalt sajtó által szabadon nyomtatva. A néptömeg az egyetem előtt, a muzeum terén, a színházban Petőfi versei szerint a legnagyobb lelkesedéssel esküdött a szabadsághoz. Ez volt az első szabad nyomtatvány.»

V. *Csatadal.*³

Der Ungar (1848. 572. l. decz. 16. Nr. 66.) a 14-diki esti 4 órakor tartott nemzeti ülésről írja: Der Präses zeugt dem Hause an, dass der Dichter Petőfi dem Hause ein Gedicht eingeschickt. Er selbst verliest es. In der Einleitung fordert der Dichter das Haus auf, wenn das Gedicht gefallen sollte, es in vielem Exemplaren abdrucken und unter das Volk vertheilen zu lassen; der Dichter weist auf einen französischen Heersführer hin, der nach Hause geschrieben, man möge ihm Hülfsstruppen oder wenigstens einige Strofen aus der Marsilleis (!) senden. — Das Gedicht gefiel, und wird auf Antrag des Präses dem Landesvertheidigungskomiteé übergeben, das damit nach Gutdünken verfüge.

F. Z.

³ L. még Pet.-muz. IV. 78. l.

A kortársak bírálati Petőfi műveiről.

XVIII.

A következő bírálat a kolozsvári „*Hon. és Külföld*“-ben jelent meg (1848. 34. sz. ápr. 28. 133. lap) s szól az Urházy által 1847-ben ki-

adott „*Unio*“ cz. zsebkönyvről.¹ — E zsebkönyvben Petőfinek következő öt költeménye jelent meg: *Septemb.*

¹ Meg volt jelenve 1847 július 25-ére, L. Pet.-muz. IV. 288. l.

27. 1846.,³ *Isten csodája, Erdélyben, Tűz, Rongyos vitézek.* A bírálat e költeményekről szól; de általában is kiterjed több helyt Petőfi költészetére. Közöljük belőle a költőre vonatkozó részeket.

»Született költőnek az Unio versírói között ismertető csupán a lánglelkű, könnyű, kedves folyamatu, változatos Petőfit hiszi, kiben nem a mesterség, nem a studium, hanem a teremtő gazdag természet áll elől gyönyörű, kimeríthetlen, változatos egyszerű pompájában, kiben minden költői dús tehetőség, érzet, melegség s észláng, mint gyémántban a nemes érczek legfinomabb lényege központosult. Tőle vannak: Septemb. 27-ke 1846. Egy költői édes merengés nagyszerű, merész képekkel, hasonlításokkal, egy rohanó tűzár, mely tajtékzó hullámain ellenállhatlanul ragad el magával a költői érzelem világa felé; Isten csodája, Erdélyben, Tűz, Rongyos vitézek s mindeniken a költészet istene, műzsák s gráziák bájos égi kellemei terülnek el, főként a 3 elsőn s azok közt a két utolsóknak még azon nagy érdekek is van, hogy valóságos nemzeti dalok. Szeretnők bővebb ismertetés kedvéért azokból többet is közleni, de helyszükéért csak ez egyet iktatjuk ide, hogy az olvasó láthassa, érezhesse azon költői hévmeleget, mi íróját lelkesíti. (Közli az „*Isten csodája*“ cz. költeményt.)

»Erdélyben« című darabja a két hon egyesülését eszközlő, arra buzdító lelkes nemzeti dal s az unio szellemében van írva.

A többi költeményekről s kivált alkalmi költeményekről így ír: »Schil-

³ „Költői ábránd volt, mit eddig értek...“ cz. költeménye jelent meg az id. cz. alatt.

ler nem ok nélkül gyűlölte az alkalmi verseket; mert azok a lelket valóban megkötik, szabad repületét megakadályozzák, gyáva rabszolgai bilincsbe aljasítják, fantáziája szárnyait elmetszik, felhevült agyára jégkérget húznak s keble istenétől elzárják. Csak az egy Petőfi az, kiben itt is a menygyei szikra látszik s körmeiről az oroszán nyomaira ismerhetni.«

Végül így ír:

»Azok közt, kik az Unioiban mint verselők felléptek, kétségen kívül Petőfi ragyog mint első nagyságu, első rangu költői észláng, ki »velut inter ignes luna minores« költői nagyságában eredetisége minden bélyegével magasan áll, kivél mint született költővel a felléptek közül egy sem versenyezhet.«

Mondjatok dalt, de tüzes dalt,
Mert szakadjon ki a nyelve,
Ki úgy dalol, hogy dalától
Nincsen a szív feltüzelve.

mond Petőfi »Tűz« című dalában, lap 410 s Petőfinek igaza van. Ismertető megmásolhatlan hite erről ez: a középszerűség megjár ugyan egyebütt, de a költészetben türhetlen, »mediocribus esse poëtis non dii, non homines, non concessere columnae«, studiummal ember sok minden lehet s kis költői tehetséggel csinos, jó versíró is, de valóságos költő soha sem, »poëta non fit, sed nascitur« s kit a természet arra nem hívott, abból valami nagy a költészet mezején soha nem leend; annál tanácsosabb lenne tehát mindenkinek Horác idves tanácsa szerint megnézni »quid valent humeri, quidve ferre recusant«; mert a poëta minorum gentium vajmi idétlen buja növény!

Vonatkozások Petőfire.

CLII. *Hazánk* (1848. 161. szám, jan. 15. 643. l.):

A Honderü, mint erősen beszél, jövő félévben *Petőfi* szerkesztése alatt látand napvilágot. Nem csodálatosak a gondviselés utjai? azon lap, mely Petőfin gázolódni föladatának tartá, az ő kezeibe jutand. Lazi bácsi most másutt füttyöl, s mint fennen hirdeti, könyökig vájkál a német zsebből kicsábított huszasokban. Félévig azonban még szép mezeje van a piszkolódásokhoz; azalatt a didaskaliak is kidühönghetik magokat az összes magyar irodalom ellen, — mert aztán »aus von Paradeisgarten!« De hisz meg is felelnek ám ők busáson hivatusuknak, használják a rövid életet lehető leggarázdábbban. Alkalmasint megkapjuk mi is e sorokért a sz—r czímet, már persze onnan, hol ennek bőviben vannak.

CLIII. *U. ott* (181. sz. márcz. 2. 722. l.):

Családi képek a tekintetes magyar életből cz. elbeszélésében Szathmáry Pál Petőfi 2 sorát fölhasználja:

A' szerelem, a' szerelem

A' szerelem sötét verem.

CLIV. *U. ott* (184. sz. márcz. 9. 733. l.) Szelesstey László N... M.....-hoz (Jan. 30-dikán 1848.) ez a költeménye jeligejeül Petőfi e sorát választá: »Isten veled te elpártolt barát!«

CLV. *Poster Zeitung* (1848. 3346. l. 617. sz. márcz. 18.):

— Die Hatvanergasse, wo in der Landerer und Heckenast'schen Buchdruckerei die zwölf Punkte und Petőfy's Nationalhymne censurfrei gedruckt wurde, ist zum bleibenden

Andenken an dies Ereigniss szabad-sajtó utca (Pressfreiheitsgasse) getauft worden.

CLVI. *U. ott* (3373. l. 623. sz. márcz. 24.):

— Die Herrengasse, wo im Pillwax-Kaffehaus von unsrer patriotischen Jugend die Demonstration des 15. März, welche zu einem so glänzenden Reformsiege führte, berathen und beschlossen wurde, ist in *Siegesgasse* (diadalom utca) umgetauft worden. Das Horvath-Haus, welches dadurch ein historisch denkwürdiges geworden, dass in der daselbst befindlichen Druckerei der HH. Landerer und Heckenast der erste censurfreie Druck aus der Presse hervor ging, — die zwölf Punkte und Petőfy's Nationalhymne -- hat man sehr passend beantragt hinfort den *Pressfreiheitshof* zu nennen.

CLVII. *U. ott* (1848. 3438. lap, 638. sz. apr. 8.). 1848. apr. 6-án d. u. a muzeum terén népgyűlés volt a bécsi egyet. ifjúság küldötteinek tiszteletére, melyet nagy eső előzött meg. Midőn a küldöttség elvonult a Horváth-ház előtt (Szabadsajtó-udvar, így nevezetvén arról, hogy a Landerer és Heckenast nyomdája ott volt, melyen márcz. 15-én kinyomták a szabadsajtó első termékeit), Landerer előlépett s nekik átnyújtotta egy példányát a 12 pontnak s egy nemzeti zászlót, melyre fekete, veres és arany betűkkel ez volt nyomva: Landerer's Heckenast' könyvnyomdája a' Bécsi egyetemi ifjúságnak. A népgyűlésen *Degré* mutatta be a küldöttséget rövid magyar beszéddel, mire a küldöttség egyik

tagja a zászlóval jobbjában lelkes német beszédet mondott. Ezután *Rottenbiller* Leopold beszélt, mire *Irányi* a küldöttség kiáltványát olvasta fel magyarul s beszédet tartott, kivált a választási jogról. Ezután *Vasváry Pál* szólt, s ekkor *Rottenbiller* fel akarta oszlatni a népgyűlést:

»Rottenbiller wollte nun die Versammlung auflösen, allein allgemein erschall noch der Ruf nach *Petőfi*. Der originelle Dichter, der in seiner äussern Erscheinung und seinem Vortrage wie in seinen poetischen Schöpfungen der nationalen magyarischen Typus wie kein zweiter an sich trägt, entschuldigte sich, dass er jetzt nicht berufen fühle, zu sprechen, seine Sache sei nicht Ordnung und Ruhe zu predigen, wie es der gegenwärtige Moment heischt; nicht die Wogen zu beschwichtigen, sondern den

Sturm zu erregen sei ihm gegeben. Um jedoch nicht vergebens hier zu stehen, wollte er sein jüngstes Gedicht¹ zum Besten geben, wass auch unter stürmischen Beifall geschah.«

Estve Karácsonyi G. nagy lakomát adott a bécsi küldöttek tiszteletére a nemzeti kaszinóban, melyre 200-an voltak hivatalosak. (V. ö, Pet.-muz. III. 213. l.)

CLVIII. *Nép barátja*. (27. 1. jun. II. 2. sz.):

Arany János »Önkéntes sereg» cz. cikkében *Petőfi* e sorait idézi:

„Ha a föld isten kalapja,

Hazánk a bokréta rajta“ —

ezt olvastam valahol, egy nótáskönyvben. Csinálhatta volna így is, a ki csinálta:

Ha a föld az isten kertje:
Magyar nép a virág benne.

Közli: F. Z.

¹ Készülj, hazám

Vegyések.

A Petőfi-ház roskadozik, ezt a szomorú hírt olvastuk a lapokban, melyek majd mindenike közölte e hírt. A ház, a mint ismeretes, az írók és művészek társaságáé volt, mely azonban, mint az folyóiratunkban is említve volt (IV. 311. lap) föloszlott s ugyanakkor a lapok azt írták, hogy Kálosi Lipót törvényszéki bírót a társaság megbízta, hogy a ház tulajdonját Kis-Kőrös városára írassa át. Azt képzeltük, hogy ez megtörtént s most az súl ki, hogy a ház tényleg senkié e pillanatban. A ház valóban roskadozó, ehhez kétség nem fér, de reméljük, hogy a

tulajdonjog eldöntése most gyorsan megtörténik, talán meg is történt már s e nagy nemzeti emlék fönnállása biztosíttatik. Kis-Kőrös városának ez ügyben annál kevésbbé szabad késni, mert közeledik a renoválásra teljesen alkalmatlan késő ősz és tél s ki tudja, a jövő tavasz nem fogja-e a házat részben romba dőlve találni.

Petőfinek „Rabló“ cz. költeménye. A Fővárosi Lapokban (1771. lap, 1892. 239. sz.) írja Új-Tátrafüredről egy levelező, hogy a 75 éves *Herfurth* eperjesi tanár, ki már 54 éve jár oda, néha beszél *Petőfiről* is.

Egyszer 1847-ben többen ültek egy asztal körül, midőn Petőfi kiránt egy papírt a zsebéből s felolvassa „*Rabló*“ cz., költeményét s aztán kérdezte: »Hogy tetszik neked barátom, Herfurth?« »Sehogy, mert rossz!« A többiek is annak találták. A költő felugrott s kifakadt: »Akkor barátom, Herfurth, számár vagy s ti is valamennyien«. Erre eltávozott, de a verset soha sem adta ki. Ez hát Petőfinék egy ma már ismeretlen költeménye volt.

Curiosum. Az *Unio* cz. zsebkönyvbe Kemény Zsigmond 1847-ben „*Pető lovag*“ cz. a. (287. l.) egy balladaféle költeményt írt, melyben egy könnyűvérű ifjú életnézetét rajzolja. Ebben sajtóhibából az utolsó versszak egyik sorában »Pető urfi« helyett »Petőfi urfi«-t szedtek, mely hely, legalább az általam ismert példányban kivakarás útján helyre van igazítva. A »Petőfi« név benne »Pető« helyett szemmel láthatóan sajtóhiba, mégis, mert a költemény tartalmát per tangens lehetett volna a költőre is vonatkoztatni, ezt meg is jegyzi az *Unio* egyik bírálója e szavakkal: »a ballada végén nem tudjuk, ha a Petőfi nevével játék jól irányzott dőfés-e vagy helytelen silány gúny, vagy mint inkább szeretjük hinni, nyomtatási hiba.« (Hon és külföld. 1848. I. 35. sz. 137. l.)

Petőfi mint nyomdász. A »*Typographia*« című nyomdász-lap legújabb számában Leitner Pál elbeszéli, hogy midőn Petőfi 1848-ban lerándult Kecskemétre, hol jelen akart lenni a föllázadt ráczok ellen induló honvédek fölesketésén, szerzett nekik egy lelkesítő költeményt is. Még úgy porosan az úttól, toppant be Szilády Károly nyomdájába s a nyomdásztól kért papírosra írónnal leírta a verset,

melyet strófánként adott a szedőnek, a ki azonban csak harmadfél óra alatt készült el a szedéssel. Ha már ez idegessé tette a költőt, még türelmetlenebb lett, hogy a kefelevonat oly nehezen készül. Végre megkapta, hamarosan kijavította a pár hibát és ebédelni ment.

Egy óra tájban visszatért a nyomdába, de ott a nyomtató még javában iddoggált és nem dolgozott. Mikor azonban a württembergi fiú meglátta már az ajtónál káromkodó Petőfit, rögtön ott hagyta kényelmes helyét és a nyomáshoz fogott. Ez azonban irtózatosan lassan ment, mert saját magának kellett a festéket a betűkre kenni. A költemény szerzője egy rövid ideig csak elnézte ezt a csigamódon való haladást, de egyszerre megsókálta a dolgot, levetette a kabátját és ezt szegre akasztá, aztán fölgűrte ingújjait, a hengert kezébe vette és »föladta« a festéket. Később, hogy még gyorsabban készüljön költeménye, odaállt a préshez és vígan hozzálátott a nyomáshoz, miközben a másik a hengert kezelte. Úgy két óra előtt megérkezett Szilády, a ki midőn meglátta a költőt a kézisajtón izzadva dolgozni, bámulva összecsapta kezeit és megkérdezte Petőfittől, hogy voltaképen hol tanulta ezt a »fekete művészetet?« »Hát a nyomdámban,« mondá röviden a kérdezett. Az alkalmi költemény, melyet időközben még egyszer kiszedtek és így két szedésről nyomtak, több ezer példányban a rendes időre nagy nehezen mégis csak elkészült. »Ez teljes lehetetlen lett volna,« mond Petőfi búcsúzáskor tréfásan Sziládyhoz, »ha nem segíték annak a német »drucker«-nak a nyomásnál majdnem másfél óráig!« (Vasárnapi Ujság. 1892. 32. sz.)